

KASTEEL d'URSEL

MACZINE

Driemaandelijke uitgave van de Provincie Antwerpen | # 32 | november–december 2012–januari 2013

**Conrard-Albert
d'Ursel**

PROVINCIE
ANTWERPEN

© Stefan Dewickere

Om in te kaderen

We kunnen het zonder verpinken zeggen: 2012 was een jaar om in te kaderen. Het voorjaar bracht ons een dik boek en een grote overzichtstentoonstelling. Bij het begin van de zomer waren we getuige van een echt 18de-eeuws huwelijksfeest. Eind augustus betoverden de vuurinstallaties van Compagnie Carabosse het kasteeldomein en twee weken later verwelkomden we opnieuw tweeduizend bezoekers tijdens de Open Monumentendag. De hele tijd volgden ook de groepsbezoeken, concerten en verhuuractiviteiten elkaar op. Er zijn mensen die zich afvragen hoe we dat allemaal georganiseerd krijgen met een team van in totaal 4,8 voltijdse medewerkers. Het antwoord is eenvoudig: door goed te plannen, flexibel te zijn, hard te werken en af en toe om hulp te roepen.

Bij grote evenementen kunnen we al jaren rekenen op een trouwe ploeg vrijwilligers. Bij de vuurinstallaties werden ze uitzonderlijk versterkt door een legertje jobstudenten. En ook de mannen van Natuurwerk vzw, die normaal het park onderhouden, zijn altijd bereid om bij te springen. Maar zelfs dan is het soms nodig om eventjes gas terug te nemen. De komende maanden werken we daarom vooral achter de schermen aan de grote activiteiten die we vanaf mei volgend jaar opnieuw op jullie loslaten. Ondertussen zijn er nog enkele fijne muziek – en dansactiviteiten en blijven ook groepen en receptiegangers van harte welkom ...

PETER BELLENS
gedeputeerde voor cultuur

KOEN DE VLIETGER-DE WILDE
beheerder kasteel d'Ursel

COLOFON Kasteel d'Ursel
Wolfgang d'Urselstraat 9
2880 Hingene
www.kasteeldursel.be
T 03 820 60 11
info@kasteeldursel.provant.be
IBAN BE54091018504797
BIC GKCCBEBB

Het magazine van het Kasteel d'Ursel is een uitgave van de deputatie van de provincieraad van Antwerpen: Cathy Berx, gouverneur-voorzitter, Peter Bellens, Rik Röttger, Koen Helsen, Marc Wellens, Inga Verhaert en Bart De Nijn, leden en Danny Toelen, provinciegriffier.

Jaargang 8, nummer 32,
november–december 2012–januari 2013

Redactie: Veerle Moens en Koen De Vlieger-De Wilde, met medewerking van Jean-Philippe Huys en Elise Simoens .

Vormgeving: Frederik Hulstaert

Druk: Drukkerij De Bie, Duffel

Oplage: 5000 exemplaren

Dit magazine werd gedrukt op milieuvriendelijk papier en verpakt in milieuvriendelijke folie.

ISSN 1781-4464

KASTEEL d'URSEL MAGAZINE

Gratis magazine

Wil je het magazine van kasteel d'Ursel thuis ontvangen? Bezorg ons dan je adresgegevens. Alle nummers zijn ook terug te vinden op de website.

Nieuwsbrief

Wil je nog beter geïnformeerd zijn over het reilen en zeilen binnen het kasteel? Schrijf je dan via de website gratis in op de e-nieuwsbrief.

Kasteelheer voor één dag

Het kasteel kan gehuurd worden voor recepties, seminaries, ontvangsten, diners, ... Voor meer info, de huurovereenkomst en een aanvraagformulier kan je ons bellen of surfen naar de website.

Veilig binnen

In augustus ging de voorgevel van het kasteel een tijdje schuil achter een indrukwekkende stelling. De aanleiding was een wankelende balustrade, die in 1765 door architect Servandoni werd geplaatst. Oorspronkelijk liep ze trouwens helemaal rond het kasteel, wat nog te zien is op foto's uit de jaren 1960. Kort nadien is het grootste deel van de balustrade verwijderd, waarschijnlijk om veiligheidsredenen. Toen Monumentenwacht onlangs het overblijvende stukje inspecteerde, bleek echter dat de stenen braken en ontwricht werden. De oorzaak was de grote roestvorming in de ijzeren krammen die de verschillende stukken steen met elkaar verbinden. Het roest zette uit en destabiliseerde zo de hele balustrade.

Restaurateurs Raymund Bervoets en Jeroen Leyendeckers vervingen de verroeste krammen door inox exemplaren. Net zoals vroeger werden ze in lood gegoten. Sommige balusters moesten hiervoor eerst verwijderd worden. Na de herplaatsing werden de voegen opnieuw gedicht met kalkmortel en werd de balustrade voorzien van een laag minerale verf. Aansluitend werd ook de hertogskroon boven de ingang aangepakt.

De blauwe steen onder de verflaag was op meerdere plaatsen gebarsten en er zaten stukken los die naar beneden konden vallen. Het kruis bovenop de kroon was er zelfs al effectief afgevallen. Op basis van foto's werd dat stuk nagemaakt en vastgezet en kreeg de hele kroon opnieuw een geel kleurtje. Veel mooier, en vooral opnieuw veel veiliger!

Uit volle borst

Eind september namen 80.000 inwoners van meer dan 180 steden en gemeenten in België deel aan *Sing for the climate*. Ook op het kasteeldomein in Hingene gaf men z'n stem aan het milieu. Duizend enthousiastelingen zongen er uit volle borst mee onder begeleiding van weervrouw Sabine Hagedoorn, zangeres Marjolein en de jonge violistjes van Villa Viola. Van alle beelden uit de verschillende gemeenten wordt door initiatiefnemer Nic Balthazar een compilatiefilmpje gemaakt. Het wordt de wereld rondgestuurd om beleidsmakers wakker te schudden. Van de opnames in Hingene werd ook een lokale versie gemonteerd. Die kan je nu al bekijken op www.kasteeldursel.be.

www.singfortheclimate.be

Onvergetelijk

Op 24 en 25 augustus zetten de Franse vuurkunstenaars van Compagnie Carabosse het kasteeldomein in vuur en vlam. Ze lokten bijna negenduizend bezoekers naar Hingene.

Aan de ingang werd het publiek verwelkomd door constructies van vierenhalve meter hoog, getooid met vuurpotten. Op de grasvelden bewogen metalen figuren en wandelde je langs installaties met gloeiende kolen.

Centraal stond een fontein die water en vuur vrolijk wist te verzoenen. In de liefdestunnel en in de lindenbomen langs de oprijlaan hingen tientallen gloeilampen die werden omgebouwd tot olielampjes. De paden en de oevers langs de vijver werden afgeboord met honderden vuurpotten en enkele indrukwekkende vuurspuwers. Op de vijver rond het kasteel dreven brandende waterlelies en stonden metershoge 'Tulipes de Feu'. De blikvanger was 'Edmonde', een grote mechanische bloem die zich opende en sloot. De parkbomen werden verbonden met lianen van vuurpotten. En in het bos ontmoette je tientallen 'Marcel de Feu': de bekende mouwloze T-shirts, die werden omgevormd tot lampions. De honderden vlammetjes zorgden voor een onvergetelijk spektakel en we zijn heel blij dat zoveel mensen mee kwamen genieten. Op de volgende pagina's vind je enkele sfeerbeelden van deze unieke belevenis. De hele reportage vind je op onze website www.kasteeldursel.be. *Kasteel d'Ursel in vuur en vlam* werd georganiseerd in samenwerking met Terra Nova, de zomerprogrammatie van de Provincie Antwerpen.

Kasteel d'Ursel
**invuur
en vlam**
Compagnie Carabosse

Foto's © J. J. J. J.

If Love's a Sweet Passion

Na 'La belle danse' en 'Divertissements Royaux' brengt Stichting Klassieke Dans opnieuw een barokdansvoorstelling in het kasteel. Als we choreograaf Ingolf Collmar mogen geloven, belooft het een bijzondere belevenis te worden.

The Fairy Queen, een interpretatie van de 19de-eeuwse kunstenaar Sophie Gengembre Anderson (1823–1903)

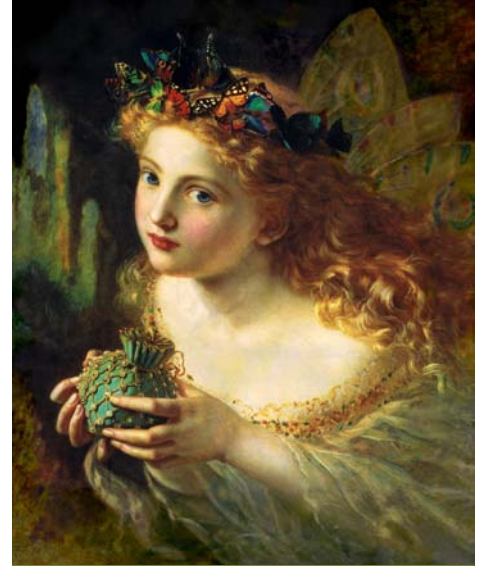
De nieuwe voorstelling is een realisatie van het Modern Barock Ensemble, een groep van barokdansen én -muzikanten die opereren onder de vleugels van Stichting Klassieke Dans uit Sint-Niklaas. Ze is gebaseerd op *The Fairy Queen*, een semi-opera van Henry Purcell, een van de grootste Engelse operacomponisten. Muziek wordt er afgewisseld met gesproken tekst. Ingolf Collmar: 'Het is niet de eerste keer dat ik met muziek van Purcell werk. Ik bracht eerder al zijn opera *Dido en Aeneas* en het project *Sémélé* met liederen op de planken. Wie houdt van barokmuziek, kan niet om Henry Purcell heen. Zijn manier van componeren was heel bijzonder. Zijn dansmuziek en liederen zitten vol leven. Ze zijn uiterst theatraal en de manier waarop hij zowel komische als tragische emoties weergeeft, is enorm verrassend. Mijn dansers en ik genieten telkens weer met volle teugen van zijn ontzettend rijke muziek. Dat gevoel wil ik ook delen met het publiek.'

Het libretto van *The Fairy Queen* is gebaseerd op *A Midsummer Night's Dream* van Shakespeare. In onze danssuite is het verhaal van de elfen Titiana en Oberon nog verder ingekort. We brengen uiteindelijk maar een klein stukje uit het oorspronkelijk verhaal. De teksten zijn fragmenten uit *A Midsummer Night's Dream* en sonnetten van Shakespeare in een oud-Nederlandse vertaling. Ze zorgen voor een extra poëtische dimensie. De naam van de voorstelling *If Love's a Sweet Passion* is de titel van een lied uit de derde acte en verwijst naar het universele thema van de liefde, met al haar schoonheid en tragiek. Het zijn precies die tegenstrijdige facetten van de liefde die we in onze bewerking willen tonen. De oorspronkelijke voorstelling bestond uit vier *masks*: een thematische bundeling van afzonderlijke stukken tekst, muziek en dans. Wij brengen een aaneenschakeling van nieuwe choreografieën met liederen en muziek uit al deze *masks*. In de *mask van*

de nacht zie je vreugdedansen van elfen, maar net zo goed duistere schepsels die geheimzinnig rondwalen ...'

De oorspronkelijke uitvoering in 1692 duurde maar liefst vier uur. Deze voorstelling inkorten tot een uur is wellicht een hele onderneming? 'Als choreograaf moet je vooraf een duidelijk beeld hebben van wat je wil vertellen en tonen. Je moet inhoudelijk en vormelijk keuzes maken, wat in dit geval geen gemakkelijke klus was, gezien de omvang van het vertrek-materiaal. Verder moet je natuurlijk ook rekening houden met de dramaturgie: drukke en rustige scènes moeten elkaar afwisselen, maar het geheel moet wel spannend blijven en voldoende emotionele draagkracht hebben. Lieder, tekst en dans moeten zo worden samengebracht dat de toeschouwer toch nog geboeid blijft. Dat was een zware maar uitdagende opgave.'

De originele uitvoering van Purcell duurde niet alleen erg lang, ze was ook gigantisch van opzet. Op het podium stonden tuinen met fonteinen, water-vallen, pauwen en exotische dieren. De financiële uitgaven voor kostuums, decor en machinerie waren zo groot dat er al snel extra opvoeringen moesten komen om de kosten te compenseren. 'Ons decor is uiteraard wel wat soberder. Toch staan er nog vierendertig mensen op het podium: tien volwassen dansers en zes kinderen, zeven muzikanten, drie solozangers, een achtkoppig koor en een woordkunstenaar. Alle kostuums zijn speciaal voor deze productie vervaardigd. De acteurs nemen verschillende rollen op zich en hebben daarom ook telkens een ander kostuum nodig. In totaal zijn er drieënvijftig kostuums voor deze opvoering. Johan Goessens, algemeen leider van Stichting Klassieke Dans, heeft ze allemaal zelf ontworpen en met een klein team van vrijwilligers geproduceerd.'

BAROKDANSVOORSTELLING

'If love's a Sweet Passion'

Zondag 2 december · 15 uur [uitverkocht] en 19 uur 20/17 euro

Er zijn nog meer dansactiviteiten in het kasteel i.s.m. Stichting Klassieke Dans:

Winterbal

Zaterdag 8 december [uitverkocht] en zaterdag 15 december · 20 uur · 35 euro

Historisch kinderbal

Zaterdag 5 januari · 14 tot 17 uur · 15 euro (inclusief cake en chocomelk) · vanaf 8 jaar

Cursus Dansen als een edelman

Zaterdag 9 maart, 13 april en 4 mei 2013 10 tot 17 uur · 100 euro voor de hele reeks (inclusief lunches en dranken)

Info en reservatie

Stichting Klassieke Dans · Johan Goessens
info@stichtingklassiekedans.be
0498 36 61 71

'Met het Modern Barock Ensemble proberen we met danstechnieken uit de barokperiode nieuwe choreografieën te maken. We proberen deze danstechniek naar een breed publiek te brengen en hen een idee te geven van hoe een achttiende-eeuwse theatervoorstelling er zou kunnen hebben uitgezien. We zijn één de weinige dansgezelschappen in België die daarmee begaan zijn en alleen al daarom al is het bijwonen van onze voorstellingen een unieke belevenis.' ■

VEERLE MOENS

Kasteel d'Ursel

‘Oei, ben ik onconventioneel?’

Je staat bekend als een eigenzinnig en onconventioneel musicus. Is dat een bewuste strategie? Erger je je misschien aan het muzikleven?

‘Oei, ben ik onconventioneel? (Lacht, nvdv) Als ik als eigenzinnig bestempeld word, dan heeft dat misschien te maken met mijn weigering om deel te nemen aan wedstrijden. Dat is inderdaad een bewuste beslissing. Ik ben helemaal niet competitief aangelegd en stort me liever op het verbreden en verdiepen van mijn repertoire dan op de jarenlange voorbereiding van een concours. Los daarvan, denk ik dat ik een gewone jongen ben die

op dezelfde golflengte zit als veel van zijn generatiegenoten. We zijn allen bezorgd om de toekomst van ons vak. We moeten erover waken dat de concertzalen niet leeglopen. De klassieke muziek moet de plaats krijgen die ze verdient. Eenvoudig zal onze strijd niet zijn. De huidige politici zijn opgegroeid met The Beatles, The Rolling Stones en Led Zeppelin. Directe emotionele affiniteit met de rijkdom van klassieke muziek hebben ze niet noodzakelijk. Zoiets werpt natuurlijk zijn schaduw af op het muziekonderwijs en op het concertleven. Ik vrees dat de jongeren van vandaag dus nóg minder in

contact komen met klassiek dan enkele generaties geleden.’

Speel je op die situatie in via jouw programmakeuze?

‘Ik worstel natuurlijk met de vraag wat ik concreet aan de situatie kan veranderen. Inzetten op de vorm kan helpen, maar volstaat zeker niet. En dus probeer ik bij het samenstellen van concertprogramma’s de platgetreden paden te verlaten. Als pianist kan je Bach, Beethoven en Brahms natuurlijk niet links laten liggen. Maar toch tracht ik ook voldoende aandacht te schenken aan nieuwe muziek. Zo speelde

Julien Libeer (25) behoort tot het kruim van de jonge musici van ons land. Niet voor niets riep de Belgische muziekers hem in 2010 uit tot 'jonge musicus van het jaar'. Zijn pientere en inspirerende pianospel leidde hem al naar tal van internationale concertpodia. De jongeman verbaast echter niet enkel pianistiek, ook verbaal trekt hij zich aardig uit de slag. 'Ik haat instinctief gewauwel' zo klonk hij in een interview in Knack (10 maart 2010).

© dartagnan

ik in het Paleis voor Schone Kunsten een gloednieuw werk van de Amerikaan Bryan Christian. Verder ben ik ook fan van de Roemeense pianist en componist Dinu Lipatti. Muziek liefhebbers kennen de man enkel omwille van zijn heerlijke pianospel, maar hij heeft ook fantastische muziek gecomponeerd.'

En toch is je concert in kasteel d'Ursel helemaal aan Beethoven gewijd.

Vanwaar die keuze?

'Ik wil graag diegenen die er nog niet van op de hoogte zouden zijn overtuigen van de uitzonderlijke rijkdom van Beethovens

oeuvre. Klassieke componisten worden al te gemakkelijk over dezelfde kam geschooren. Bij het publiek is het niet algemeen bekend dat Beethoven een revolutionair was die de muziekwereld nog decennialang na zijn dood op zijn kop heeft gezet. Zijn imposante oeuvre dwong de componisten na hem tot ernstige bezinning. Beethoven na-apen was geen optie. Vandaar dat heel wat componisten geen noot meer op papier durfden te zetten.'

Wat is er revolutionair aan de werken die je tijdens het recital zal spelen?

'De twee variatiereeksen en twee sonates die op het programma staan, geven een ideaal beeld van de diversiteit van Beethovens oeuvre. Starten doe ik met een luchtig aperitief: de variaties op *Rule Britannia*. Daarna speel ik de twee sonates opus 27. Na het euforische tweede deel van de eerste sonate volgt de intimistische en bekende *Mondscheinsonate*. De *Eroïca-varianties* waarmee ik het recital afsluit, zijn eigenlijk pure rock-'n-roll. 'Hoempapa'-achtige variaties wisselen er af met verregaande verfijning. Ik vraag me af hoe Beethovens tijdgenoten gereageerd hebben op het gewaagde vormelijke experiment dat de componist er doorvoert. In plaats van eerst een duidelijk thema voor te stellen waarop hij varieert, geeft hij aanvankelijk enkel de baslijn van het thema. Slechts beetje bij beetje bouwt hij het geheel op tot een herkenbaar thema. Een uur Beethoven is sowieso een uur avontuur. Zelfs vandaag is het nog altijd wennen aan alles wat Beethoven uitspookt in zijn muziek. Ook ikzelf sta er telkens weer van versteld.'

Je hebt in je nog jonge leven al heel wat pianoles gevolgd. Je startte op vijfjarige leeftijd en ging later studeren in Brussel en Parijs om te vervolgen in de Muziekkapel Koningin Elisabeth. Vandaag volg je nog steeds les, en wel bij de vermaarde Portugese pianiste Maria João Pires. Wat moet je nog leren?

'De lessen zien er anders uit dan die van enkele jaren geleden. Pianist zijn is een vreemd beroep. Men verwacht van jou om dat wat je in alle eenzaamheid studeert, ineens voor een zaal met honderd(en)

mensen te spelen. Ik hou ervan om een tussenstap te voorzien en eerst mijn studieresultaat te laten horen aan iemand die ik respecteer. Als dat kan bij iemand zoals Maria João Pires wiens muzikaal oordeel, talent en ervaring lichtjaren boven dat van mij liggen, dan is dat uiteraard mooi meegenomen.

Als musicus heb je overigens nooit gedaan met leren. Het is zoals in de filosofie of in gelijk welke andere kunst. Altijd dreigt het gevaar dat je de bal compleet mislaat. Je moet niet alleen voortdurend zelf waken over je eerlijkheid, je hebt ook steeds weer nood aan een kritisch klankbord.'

Je bent allesbehalve het type van de wereldvreemde pianist. Waar haal je je brede intellectuele vorming vandaan?

'Ik ben bijzonder blij dat ik pianist geworden ben, maar het is een feit dat ik ook graag op de universiteitsbanken had willen zitten. Dat gemis compenseer ik door boeken te lezen en naar debatavonden te gaan. Dankzij Youtube moet je gelukkig niet altijd de deur uit. Laatst beluisterde ik een hele reeks Harvard-seminaries rond politieke filosofie. Af en toe duwde ik op pauze, wandelde ik wat rond en ontwikkelde ik mijn eigen mening. Je verwacht het misschien niet van mij (*Julien is de zoon van Jo Libeer, bestuurder van de werkgeversorganisatie Voka, nvdr*), maar mijn kennis van de economie is absoluut onvoldoende. Aangezien ik wil weten wat er vandaag misloopt, stort ik me momenteel op de economische literatuur.' ■

ELISE SIMOENS

STEINWAYRECITAL MET JULIEN LIBEER

Zondag 11 november 2012 · 11 uur · 14 euro

Programma

Vijf variaties op Rule Britannia

Sonate Quasi una Fantasia opus 27/1

Sonate Quasi una Fantasia opus 27/2 'Mondschein'

Eroïca-varianties opus 35

Info en reservatie

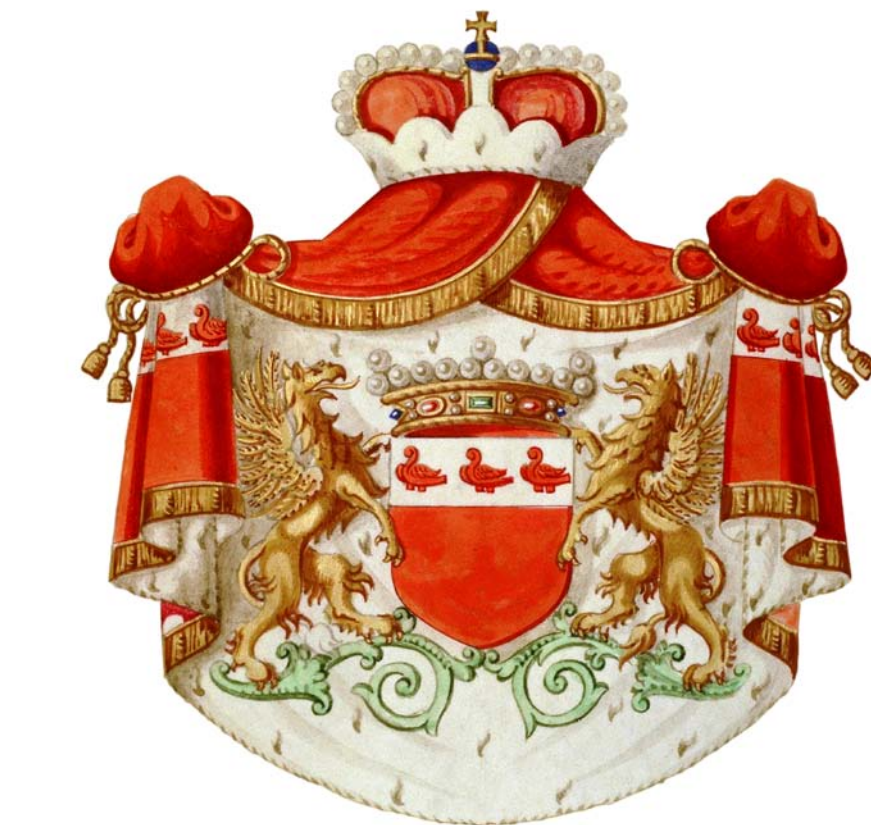
Kasteel d'Ursel

DE HERTOGEN VAN URSEL

Een man wil het kasteel van Ursel bezoeken, programmeert zijn gps en komt terecht in een dorp tussen Aalter en Eeklo waar helaas geen kasteel te bespeuren valt... Het is waargebeurd en waarschijnlijk meer dan eens. Maar hoe komt het eigenlijk dat dit dorp en de adellijke familie dezelfde naam delen?

De aanleiding voor dit artikel was een brief van August Van Parys uit – jawel – Ursel: ‘Sinds een paar jaren ontvang ik uw magazine. Wat mij echter is opgevallen, is het feit dat er met geen woord gerept wordt over de band tussen het dorp Ursel en de familie d’Ursel. Nochtans zijn mij een aantal zaken bekend waaruit blijkt dat er in de 18de eeuw – en wellicht ook voordien – herhaaldelijk nauwe contacten waren.’ In een omvangrijke heemkundige studie die hij nadien doorstuurde, gaat August Van Parys nog een stapje verder. Hij stelt dat de hertogen d’Ursel niet alleen banden hadden met zijn geboortedorp, maar dat hun verre voorouders er ook letterlijk vandaan kwamen.

Maar was dat effectief zo? Het antwoord op deze prangende vraag is te vinden in de genealogie van de familie d’Ursel. Het is bekend dat de hertogen afstammen van de familie Schetz. In de tweede helft van de 16de eeuw werden deze rijke Antwerpse handelaars en bankiers in de adelstand verheven. Nadien verlieten ze geleidelijk de handel en bekleedden ze belangrijke functies in het stadsbestuur en in dienst van de Spaanse koningen. In 1617 liet een van hen, Conrard Schetz, zich adopteren door zijn tante Barbara van Ursel (1605–1621), een halfzus van zijn moeder

Het wapenschild waar het allemaal om te doen is, in heraldische termen beschreven als ‘van keel met een schildhoofd van zilver beladen met drie meerltjes van het veld, het schild getopt door een grafelijke kroon met dertien parelen en gehouden door twee griffioenen van goud, dit alles geplaatst op een mantel van keel, gevoerd van hermelijn, geblasonneerd op de zijpanden met de kleuren van het schild en getopt met de hertogelijke kroon van het Heilig Roomse Rijk’. ‘Keel’ is heraldisch voor ‘rood’, ‘zilver’ komt dikwijls overeen met wit.

Catharina. Ondanks elf (half)broers waren er binnen de familie van Ursel geen zonen meer die de naam konden verderzetten. En wat voor een naam! Al bijna tweehonderd jaar waren er in Antwerpen schepenen en burgemeesters ‘van Ursel’. Ze werden daardoor beschouwd als een van de meest vooraanstaande families in de stad. Om zo’n roemrijk geslacht voor uitsterving te behoeden, liet neef Conrard Schetz zich maar al te graag adopteren. Op zijn vierenzestigste veranderde hij van familienaam, samen met al zijn kinderen en kleinkinderen. Zij werden de stamvaders

van alle latere graven en hertogen d’Ursel. Allemaal voerden ze het aloude wapen van de Ursels: een rood schild met in het zilveren schildhoofd drie rode ‘merlen’ – kleine vogeltjes zonder poten en zonder bek.

Wie wil weten of de hertogelijke wortels in Ursel lagen, moet dus de stamboom van Barbara en Catharine van Ursel uitpluizen. Zes generaties eerder – we zijn dan beland rond 1430 – was hun verre voorvader Jan van Ursene de Oude al schepen in Antwerpen. Hij was een jongere zoon van ridder Renier van Ursene. Deze Reinier

behoorde tot de plattelandsadel in Ursene, een gehucht bij Londerzeel. Hij bezat er enkele landerijen en een versterkt huis dat – naargelang de bron – het kasteel van Drie Torens, Aschreyhane of Ursene werd genoemd. In zijn schild voerde hij de drie rode merlen. Lange tijd werden de leden van de Antwerpse tak van de familie zowel ‘van Ursene’ en als ‘van Ursel’ genoemd. Geleidelijk kreeg de ‘l’ de overhand op de ‘n’, tot die uiteindelijk volledig verdween.

De succesrijke Antwerpse familie van Ursel was dus afkomstig uit Ursene bij Londerzeel. Was er dan geen enkele band tussen de latere hertogen en het gelijknamige dorp in het Meetjesland? Toch wel, al moeten we even een aanloop nemen. Het lijkt geen twijfel dat de familie van Ursel haar aardrijkskunde kende en op de hoogte was van het bestaan van de gelijknamige heerlijkheid. Ze hechtten er waarschijnlijk weinig belang aan: hun ambities lagen helemaal bij het Antwerpse stadsbestuur. Dat veranderde echter toen Conrard Schetz in 1617 ten tonele verscheen en zich liet adopteren. De familie Schetz was zich al decennia aan het ontpoppen van handelaars tot edellieden. Ze verwierven steeds hogere titels en kochten een groot aantal heerlijkheden. Vanaf 1550 hadden ze hun bezit uitgebreid met onder andere Hoboken, Heindonk, Willebroek, Boom, Ruisbroek, Rumst, Hingene, Haasdonk, Wintam, Eikevliet, Schoten, Wommelgem, Wechelderzande, Lille, Heist-op-den-Berg, Gestel, Oostkamp, Durbuy en Wezemaal. De verkopers waren andere edellieden, maar ook soevereine vorsten zoals de prins van Oranje of de koning van Spanje. In tijden van geldtekort (en oorlog) was de verkoop van heerlijkheden voor hen een veelgebruikte manier om bijkomende inkomsten te genereren.

Ongetwijfeld was het voor de tak van de familie Schetz, die vanaf 1617 van Ursel ging heten, een onweerstaanbaar idee om een heerlijkheid te kunnen bezitten die hun eigen naam droeg. Al sinds de middeleeuwen was de heerlijkheid Ursel, samen met het naastgelegen Knesselare

en Wessegem, eigendom van de graven van Vlaanderen. Dat betekende niet dat zij er alle gronden bezaten, maar wel dat ze er de heerlijke of feodale rechten uitoefenden. De graaf sprak er recht, benoemde de baljuw, de griffier en de amman en hief er allerlei belastingen. Via huwelijkspolitiek werden de Bourgondische hertogen (in 1369) en later de Spaanse Habsburgers (vanaf 1477) ook graven van Vlaanderen en dus eigenaars van de bijhorende heerlijkheden.

Zo komt het dat de Spaanse koning Filips IV op 4 augustus 1626 kon beslissen om Ursel, Knesselare en Wessegem in ruil voor 6.700 florijnen in leen te geven aan François-Antoine d’Ursel (1591–1642), een zoon van Conrard. François-Antoine was proost van het kapittel van Saint-Amé in Douai en ook heer van het nabijgelegen Oostkamp. Na zijn kinderloze overlijden werd de overeenkomst overgenomen door zijn jongere broer Conrard II (1592–1659). Hij maakte het werk ook verder af. In 1638 werd hij door keizer Ferdinand III alvast verheven tot graaf van Ursel en het Heilig Roomse Rijk. Vier jaar verwierf hij ook de volle eigendom van de heerlijkheid, mits bijkomende betaling van 4.300 florijnen.

Behalve de symboliek hechtten de graven en later hertogen d’Ursel nadien niet zo veel belang meer aan hun gelijknamige bezit. Hun belangrijkste residentie op het platteland bevond zich in Hoboken en later in Hingene, waar ze ook uitgestrekte landerijen bezaten. In Ursel hadden ze bijna geen gronden. Ze konden er alleen de heerlijke rechten uitoefenen en daar vloeiende maar een beperkte opbrengst uit voort. Vanaf 1681 koos François d’Ursel (1626–1696), de zoon van Conrard II, het zekere voor het onzekere en verpachtte hij Ursel voor een vaste jaarlijkse vergoeding. Verschillende rijke burgers uit Gent en de lokale griffiers waren decennialang bereid om die betalen.

Het lijkt er wel op dat Charles d’Ursel (1717–1775), de zoon van Conrard-Albert, wat meer aandacht besteedde aan Ursel.

In juni 1742 maakte hij er zelfs hoogstpersoonlijk zijn opwachting. De aanleiding was een bezoek aan het nabijgelegen Drongengoed, waar de gelijknamige norbertijnerabdij honderden hectaren heidegrond had laten afgraven en bebossen. In het gezelschap van de abt, de baljuw van Gent en meer dan vijftig ruiters deed de hertog toen ook zijn intrede in Ursel. Vijftien jaar later – in 1757 – schonk hij nog twee eikenhouten banken van de plaatselijke Sint-Medarduskerk. Ze werden in het hoogkoor geplaatst en werden gebruikt door de schepenen als ze de mis bijwoonden. Ze staan er nu nog altijd.

In de nasleep van de Franse Revolutie werden de heerlijke rechten afgeschafte. Het familiaal bezit in Ursel beperkte zich sindsdien tot anderhalve hectare, die nog lange tijd bewaard bleef omdat de hertog er de naam en de titel van droeg. Omgekeerd bleef ook het wapenschild van de hertogen behouden als gemeenteschild. Het verscheen op trouwboekjes en officiële documenten, net zoals dat in Hingene of Hoboken het geval was. Lange tijd prijkte er op de schouwmantel in de raadszaal van het Ursels gemeentehuis ook een prachtig in eikenhout gesneden en gepolychromeerd familiewapen, dat volgens de overlevering door de hertog geschonken was. In 1973 fusioneerde Ursel met Knesselare. De drie merletjes werden ondergebracht in de rechterhelft van het nieuwe gemeentewapen. Vandaag spelen ze daar nog steeds voor lokvogel, zowel voor verstrooide toeristen als voor trotse Urselnaren... ■

KOEN DE VLIEGER-DE WILDE
Kasteel d’Ursel

Met dank aan Baudouin d’Ursel, August Van Parys en Hugo Notteboom.

CONRAD DUC D'URSEL ET D'HOBOKEN † 1738.

Gedurende meer dan tweehonderdvijftig jaar hing in de vestibule van het kasteel van Hingene een portret van hertog Conrard-Albert d'Ursel. In 1973, bij de verkoop van het kasteel, nam de familie het schilderij mee naar Brussel. Dankzij een bruikleen van de huidige hertog keerde het drie jaar geleden terug naar zijn vertrouwde plek.

IN DE STIJL VAN LOUIS XIV

Een vergulde inscriptie bovenaan het schilderij – die duidelijk later werd aangebracht – identificeert de geportretteerde: «CONRARD DUC D'URSEL ET D'HOBOKEN + 1738». Conrard Albert Charles d'Ursel (1665–1738), derde graaf van Ursel, Hoboken en het Heilig Roomse Rijk, werd gepromoveerd tot hertog door keizer Karel VI van Habsburg. Dat gebeurde na het beëindigen van de Spaanse Successiestrijd en de definitieve toewijzing van de Zuidelijke Nederlanden aan Oostenrijk in 1714. Het decreet van zijn verheffing dateert van 19 augustus 1716, de patentbrieven zijn van 24 april 1717. Hoewel verleend voor het hertogdom Hoboken werd de titel al snel verbonden met de naam d'Ursel, zoals blijkt uit het patent van Conrard-Alberts aanstelling tot lid van de Raad van State op 3 maart 1718. Het portret in Hingene lijkt te zijn gemaakt naar aanleiding van de verwerving van deze nieuwe adellijke titel.

Conrard-Albert is rechtstaand afgebeeld tot halverwege het been, driekwart naar links gedraaid. Zijn hoofd is naar rechts gedraaid en hij kijkt de bezoekers strak in de ogen. Zijn paradeharnas is gedrapeerd met een zware mantel gevoerd met hermelijn, die symbolisch werd gedragen door de graven van het Heilig Roomse Rijk. Op zijn hoofd staat een witte allongepruik met een middenscheiding en krullen die tot op zijn schouders vallen. Het uiteinde is geknoopt. In zijn rechterhand houdt hij zijn baton of maarsschalksstaf, het attribuut voor militaire macht. Sinds het midden van de 17de eeuw was deze baton eerder een visueel symbool dan een object dat echt werd gebruikt op het slagveld. De linkerarm maakt een elegant gebaar die de hand omgekeerd op de heup plaatst, net boven de pommel van de sabel. Het lijkt wel alsof de hertog d'Ursel werd geportretteerd als een machtige vorst. Dat is inderdaad het geval: de inspiratie voor het portret was een afbeelding van de Franse koning Lodewijk XIV, meer bepaald een portret dat Étienne Geuslain, *peintre ordinaire du roi*, rond 1690 maakte (fig. 1). Étienne was de vader van de meer bekende portrettist Charles-Étienne Geuslain. Van Geuslain de Oude weten we dat hij verschillende meesterwerken uit de collectie van Lodewijk XIV heeft gerestaureerd. In 1685 werkte hij bijvoorbeeld aan *De Sabijnse Maagdenroof* en *De Triomf van Flora* van Poussin, in 1688 aan *Jupiter en Antiopé* van Titiaan (ook bekend als de *Venus van Pardo*). En hij maakte dus ook het portret van Louis XIV waarop dat van Conrard-Albert geïnspireerd werd. De houding is identiek en we vinden dezelfde attributen in beide

portretten : de lange pruik, het harnas, de gepluimde helm, de geplooid kanten halsdoek, de zware staatsmantel, de symbolische maarschalksstaf en de amper zichtbare sabel. Er zijn slechts enkele verschillen. Bij de koning staan er op de achtergrond enkele zuilen die het interieur van een paleis oproepen. Bij de hertog zien we een landschap met een gevechtsscène. Verder draagt de koning het blauwe lint van de Orde van de Heilige Geest, een prestigieuze ridderorde waarvan hij zelf de grootmeester was.

Het portret van Geuslain werd gereproduceerd door Cornelis Vermeulen (ca. 1644–ca. 1708/09), een Antwerpse meester die ook in Parijs verbleef (fig. 2). Volgens het opschrift werd deze gravure verkocht 'bij de auteur op de Augustijnenkaai in een koetspoort op de hoek van de geplaveide straat'. We zien de koning op een achtergrond van gedrapeerd velours, met rechts daarvan het beleg van een kleine stad die wordt bestookt met brandbommen. Deze 'LUDOVICUS MAGNUS' was zonder twijfel het model voor het portret van Conrard-Albert d'Ursel. We vinden er niet alleen de houding van het personage in terug, maar ook de zijdelingse opening van de compositie op een gevechtsscène. De gravure van Vermeulen werd op haar beurt nagemaakt door de Amsterdamse graveur en uitgever Pieter Schenk, onder de titel 'LUDOVICUS MAGNUS, INVINCIBILIS, IMMORTALIS' (fig. 3).

De schermutseling tussen Ottomanen en keizerlijke troepen op de achtergrond van het Hingense schilderij maakt duidelijk allusie op de militaire campagnes waar de graaf d'Ursel in zijn jonge jaren aan deelnam. In 1683 was hij adjudant van prins Lodewijk Willem van Baden en

Anoniem portret van Conrard-Albert, hertog d'Ursel, olie op doek, 130 cm x 100 cm
Kasteel d'Ursel © Stefan Dewickere

Fig. 1 Het portret dat Étienne Geuslain rond 1690 van Lodewijk XIV maakte, ging verloren; deze afbeelding is een anonieme kopie uit het begin van de 18de eeuw, olie op doek, 128 x 108 cm
Musée national du château de Versailles, inv. MV 2066
© RMN (Château de Versailles)/Gérard Biot

Fig. 2 Gravure van Cornelis Vermeulen naar het verloren schilderij van Étienne Geuslain, eind 17de eeuw, 47,2 x 36 cm
Wenen, Österreichische Nationalbibliothek
inv. PORT_00038744_01 © ÖNB/Wien

Fig. 3 Gravure van Pieter Schenk naar de gravure van Vermeulen, Amsterdam, begin 18de eeuw, 24,3 x 17,9 cm
Wenen, Österreichische Nationalbibliothek
inv. PORT_00038742_01 © ÖNB/Wien

Fig. 4 Portret van Elisabeth Charlotte van de Palts, hertogin van Orléans, door Hyacinthe Rigaud, olie op doek, 132 x 109 cm
Musée national du château de Versailles, inv. MV 2084). © RMN (Château de Versailles)/Gérard Biot

Fig. 5 Het portret van Eleonora de Salm, hertogin d'Ursel, werd in 1972 gestolen uit de vestibule van het kasteel. Deze foto dateert uit 1886.

nam hij deel aan de slag bij Gran/Esztergom. In 1685 stond hij onder het bevel van graaf Albert de Caprara bij de inname van de stad Kaschau/Kosice. Nog een jaar later was hij adjudant van prins Eugenius van Savoye bij de belegering van Budapest, tijdens dewelke hij gewond raakte. Zijn deelnames aan de oorlogen om Hongarije te bevrijden van de Turkse overheersing waren de belangrijkste wapenfeiten van Conrard-Albert. Het is dus niet verwonderlijk dat zijn officiële portret, dat hem afbeeldt als militair bevelhebber, terugrijpt naar deze acties. Op het moment dat het schilderij gemaakt werd, oefende hij immers geen militaire functie meer uit. De eerste hertog d'Ursel liet zich dus afbeelden in de stijl van Lodewijk de Veertiende. Het is ook overduidelijk waar en wanneer hij zijn inspiratie vond. In februari 1715 moest hij naar Parijs om er de zakelijke belangen van zijn vrouw, Eleonora de Salm, te verdedigen in een

erfeniskwestie. Hij had toen ook de kans om de koning te ontmoeten tijdens de luisterrijke ontvangst van de Perzische ambassadeur in de spiegelzaal van het kasteel van Versailles. Conrard-Albert was er binnengekomen in het gezelschap van 'Madame', de schoonzus van de koning, en kreeg een zitplaats dichtbij de troon. 'Madame' heette eigenlijk Elisabeth Charlotte van de Palts en ze was familie van Eleonora de Salm. Het was trouwens dankzij de hooggeplaatste verwanten van zijn vrouw dat Conrard-Albert de hertogstitel kon verkrijgen. Het is dus niet verwonderlijk dat ook Liselotte van de Palts de hertog wist te inspireren. Samen met het staatsieportret van Conrard-Albert werd er immers een pendant gemaakt met de afbeelding van zijn echtgenote. Beide schilderijen hingen recht tegenover elkaar in de vestibule van het kasteel. Het model voor Eleonora's portret was het schilderij dat Hyacinthe

Rigaud in 1713 maakte van Liselotte van de Palts (fig. 4). De hertogin van Orléans is zittend afgebeeld tot halverwege het been, gekleed in een jurk van brokaat en een mantel gevoerd met hermelijn. Haar rechterhand rust op haar hart, terwijl haar linkerhand op een kroon ligt. Het originele portret van de hertogin d'Ursel is helaas verdwenen, maar een foto uit 1886 toont de vele gelijkenissen (fig. 5). De achtergrond en kroon die werd vervangen door een waaier zijn in feite de enige verschillen. In de tijd van het absolutisme streefde het officiële aristocratische portret zonder twijfel naar een zekere gelijkenis. Maar tegelijk wilde het ook andere associaties oproepen: de militaire glorie van de hertog, de familiebanden van de hertogin en de omgang van hen beiden met de machtigen der aarde... ■

JEAN-PHILIPPE HUYS
Kunsthistoricus

AGENDA

Liebesfreud, Liebesleid

Zondag 4 november 2012 · 11 uur · 14 euro

Fritz Kreisler, 'King of the violinists', was niet alleen een rastalent wanneer het aankomt op het ernstige repertoire. Ook prettige deuntjes, genre *Liebesleid* of *Liebesfreud*, waren zijn ding. Tamas Sandor (viool), Ayako Ochi (altviool) en Dieter Schützthoff (cello), drie strijkers van de Filharmonie, laten Kreislers pretmuziek dialogeren met aanstekelijke muziekjes van Schubert en co.

Programma

Strijktrio in Bes, D 471 van Schubert

Serenade voor viool, altviool en cello in D, opus 8 van Beethoven

Serenade in C, opus 10 van Dohnányi

Liebesleid van Kreisler

Liebesfreud van Kreisler

Info en reservatie
Kasteel d'Ursel

Steinwayrecital met Julien Libeer

Zondag 11 november 2012 · 11 uur · 14 euro

Lees meer op pagina 8 en 9.

Info en reservatie
Kasteel d'Ursel

Rencontres de Maîtres met Wieland Kuijken

Vrijdag 16 november 2012 · 20 uur · 10/7 euro

Dit seizoen is de gerenommeerde gambaspeler Wieland Kuijken de meester van dienst. Hij was medestichter van La Petite Bande en sinds 1987 cellist van het Kuijken Kwartet.

Info en reservatie
Centrum voor muziekinstrumentenbouw
03 889 49 33
www.cmbpuurs.be

Barokdansvoorstelling If Love's a Sweet Passion

Zondag 2 december · 15 uur [uitverkocht] en 19 uur · 20/17 euro

Lees meer op pagina 6 en 7.

Info en reservatie
Stichting Klassieke Dans · Johan Goessens
info@stichtingklassiekedans.be
0498 36 61 71

© Jockum Klenell

Prague Wind Trio

Donderdag 6 december 2012 · 20.30 uur
14/12 euro

Dit uitmuntend ensemble is wereldwijd één van de meest gerenommeerde ambassadeurs van de grote Tsjechische muzikale traditie.

Zdenek Rys (hobo), Milan Polak (klarinet) en Lukas Korinek (fagot) starten dit feestelijk concert met lichtvoetige muziek van Zach en Dusek, gevolgd door het briljante en heerlijk lyrische trio van Haydn. Het *divertimento* van Mozart is een onvergetelijke muzikale parel. Als kers op de taart volgen tenslotte de verfijnde variaties van Beethoven bij de bloedmooie aria *La ci darem la mano* van Mozart uit *Don Giovanni*.

Info en reservatie
CC Ter Dilft
03 890 69 30
www.terdilft.be

Winterbal

Zaterdag 8 december [uitverkocht] en
zaterdag 15 december 2012 · 20 uur · 35 euro

De vestibule van het kasteel wordt opnieuw omgetoverd in een balzaal. Het muziekensemble en de dansmeesters van Stichting Klassieke Dans nodigen uit voor een mooie reeks contredansen. Tegelijk kan je ook de andere vertrekken van het kasteel bezoeken. En om weer op krachten te komen, wordt er de hele avond getrakteerd met drank en versnaperingen.

Info en reservatie
Stichting Klassieke Dans · Johan Goessens
info@stichtingklassiekedans.be
0498 36 61 71

Historisch kinderbal

Zaterdag 5 januari 2013 · 14 tot 17 uur · 15 euro
(inclusief cake en chocomelk) · vanaf 8 jaar

Lakeien in livrei ontvangen de jonge dames en heren aan de grote toegangspoort. In het kasteel staan een fraai uitgedoste kasteelheer en -dame paraat om dansen uit de tijd van de hoepelrokken en pruiken aan te leren.

Info en reservatie
Stichting Klassieke Dans · Johan Goessens
info@stichtingklassiekedans.be
0498 36 61 71

deFilharmonie plugged

Zondag 3 februari 2013 · 11 uur · 14 euro

Veel is er niet nodig om een lome zondagochtend op te pimpen. Wij stellen voor: vijf hippe, in moods en swings variërende composities van topklasse, twee elektrificerende cello's, een op hoogspanning aangesloten strijke en een batterij slagwerkinstrumenten.

Met Vineta Sareika (viool), Sander Geerts (altviool), Raphael Bell (cello), Ilya Ryabokon (cello), Pieterjan Vranckx (slagwerk) en Yasuko Takahashi (piano)

Programma

Cotton, Meditation, rhapsody and bacchanal van Cotton

Glass, Tissue nr. 7 (uit: *Naqoyqatsi*) van Glass (uit: *Naqoyqatsi*)

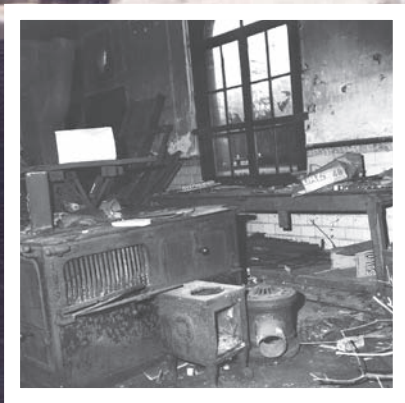
Tooth and nail van Mazzoli

Histoire du tango, Café 1930 van Piazzolla

Spasimo van Sollima

Info en reservatie
Kasteel d'Ursel

BEELDBANK

Van de keuken naar de eetzaal In 2009 gaf de huidige hertog duizenden eeuwenoude boeken in bruikleen, ingebonden in leer en bedrukt met goud. Maar hier en daar zat er ook een vreemde eend in de bijt, zoals het album waaruit deze foto komt. Het boek dateert uit het begin van de 20ste eeuw en omvat vooral familiefoto's van Robert d'Ursel, zijn echtgenote Sabine Franquet de Franqueville en hun kinderen Henri, Hedwige (alias Babsie) en Marie (alias May). Hoogst uitzonderlijk werd er ook een opname van enkele bedienden gemaakt. Het lijkt wel alsof ze verrast werden door de fotograaf, die uitgerekend rond etenstijd kwam binnenvallen in de keuken. Op dat moment bevond die zich niet meer in de kelder van het kasteel, maar wel in de zogenaamde *dépendance*,

een multifunctioneel bijgebouw waarin ook de wasserij, de voorraden en de kamers van de lagere bedienden waren ondergebracht. In 1973 werden het kasteel en het domein verkocht. De onverstoorbare kokkin en haar helpsters waren dan al lang verdwenen, maar de houten tafel en het indrukwekkend fornuis, die hielden dapper stand. Ze moesten pas wijken in 1984, wanneer de kleine foto werd gemaakt vlak voordat de vervallen *dépendance* werd omgevormd tot Het Laathof, een centrum voor jeugdtoerisme. Sindsdien genieten er elk jaar duizenden kinderen van hun dagelijkse kost, precies op de plek waar de kokkin vroeger de meest uitzonderlijke gerechten bereidde. En die dan op een karretje, door de tuin, over de dienstbrug, via de kelder, langs de trap tot in de spiegelzaal van het kasteel liet brengen ...